

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Francisci Toleti S. R. E. Cardinalis Summa Casuum
Conscientiæ, Sive De Instructione Sacerdotum Lib. VII**

Toledo, Francisco de

Coloniæ Agrippinæ

17. Quid restitutio quis restituere teneatur ratione rei malè acceptæ.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40916

Secundò, cum, qui parum furatur, cognoscit probabiliter dominum illius ex tali furto prorupurum in blasphemiam, vel in mortale peccatum, quia iracundus, & impatiens est nimis, qui hoc sciens furatur, ut calamum, etiam ioco, mortaliter peccat; cum tamen ignorans furatus est, non peccat, nisi venialiter, licet ille postea in peccatum prorumpat.

Tertiò, cum illa parua quantitas erat multum vtilis domino, & ex defectu in magnum incidit nocumentum, tunc qui surriperet, si id præcognosceret, mortaliter peccaret, ut qui futuri non habenti acum aliam, nec vnde habeat, illam furatur scienter, & qui ab aliquo artifice furatur instrumentum, quo rapto, verisimile est saltem diei opus perditurum.

Quartò, cum quis tot quantitates paruas furatur, ut magnam adæquent, ut qui ab hoc vnum obolum, ab alio alium, & à multis simile, ut fiat magna quantitas. Nota tamen, non semper hoc esse mortale, nisi cum homo animum suum habet ista furta committendi: tunc enim pro vno reputatur. & sic peccant multi minutas res vendentes, & in singulis obolum vltra iustitiam exigentes; & famuli, qui ex multis dominorum rebus volūt, ex singulis singula minuta subtrahere: qui tamen animum hunc non habet, nec officio, sed casu, modò vnum, modò alterum furatur obolum, quavis temporis discursu notabilis fiat quantitas, non est mortale, sed multa sunt venialia. Furtum autem ex genere suo non solum mortale peccatum est, sed ad restitutionem obligat. Huius occasione oportet de restitutione agere: quamuis non solum qui furantur, sed etiam alij multi rem alienam etiam iuste accipientes, ad restitutionem teneantur.

Quid restitutio, quis restituere teneatur, ratione rei male accepta.

CAPVT XVII.

Oportet primum, quid restitutio sit, constituere, deinde ea, quæ ad ipsam spectant. Est autem restitutio, *actus iustus, quo cuique redditur, quod ab eo ablatum, vel acceptum*. In qua definitione quatuor particule continentur.

Prima est, *actus iustus*: iustitia enim quædam est virtus, quæ iungit hominem, ne quod alterius est rapiat, & si quid rapuit,

ut red-

vt reddat. Ob id dicitur, æquabilitatem facere in rebus. Loquimur enim de iustitia ea, quæ commutatiua dicitur, cuius actus & operatio quædam est restitutio.

Secunda particula est, *quo unicuique redditur*. Iustitia enim facit, vt quod debemus alicui, ei demus, & hoc dicitur solent. Facit etiam, vt, quod ab altero accepimus, vel abstrulimus, reddamus, id est, iterum in sua potestate ponamus; & talis actus est restitutio. Ob id dicitur, *quo unicuique redditur*. Et attendit dupliciter alicui reddi aliquid, vno modo, cum ipsimet reddatur; altero modo, cum redditur alicui pertinenti ad ipsam, vt uxori, filijs, vel hæredibus, vel alijs. Vtroque modo fieri solet restitutio, vt inferius dicemus.

Tertia particula est, *quod ab eo ablatum est*. Per ablatum intelligimus iniustam acceptionem, qua ab altero abstrulimus, puta furando vel rapiendo, aut damnificando, a persona, fama, vira, & rebus, & alijs; aut iniuste, quæ illius tenentur detinendo. Ad restitutionem enim spectat, talia ablatum reddere.

Quarta particula, *vel acceptum est*: per quod verbum iustam actionem habendi, quod alterius est, intelligimus, siue per iniuriam, siue per censum, aliosve contractus inferius dicendos. Est igitur restitutio, reddere cuique, quod ab eo abstrulimus vel accepimus.

Ea quæ ad restitutionem pertinent, nouem sunt, & in horum tractatione tota consistit materia. Sunt autem hæc, quæ restituere tenetur, quid habet restituere, & cui est faciendum restitutio, & quantum est reddendum, & quo modo, & quo tempore, quo ordine, quo loco, & quæ sunt causæ, propter quas aliquis excusetur ab obligatione restituendi. Hæc omnia in duobus capitulis continentur.

*Quid, quis restituet, cui, quantum, quomodo, quando;
Ordine, quo ve loco, quæ causa excusat iniuriam.*

Inciendum est igitur ab eo, qui tenetur restituere. Quis ergo restituet? In huius gratiam nota. Cum aliquis capit eorum alterius est, sunt ibi duo consideranda, & ipsa res accepta, & ablata, & ipsa actio, qua auferitur vel accipitur. Res autem potest & male & bene seu iuste accipi. Vnde fit, vt sint quatuor species, res iniuste accepta, res iuste accepta, mala actio, & acceptio bona seu iusta, seu iniusta. Ad hæc quatuor tanquam ad quatuor radices, & principia oportet resolvere hoc, vt cognoscatur.

ur, quis obligetur ad restitutionem. Nam obligari quis potest aut vna, aut pluribus ex his radicibus, quarum singulae explicandae sunt.

De prima ergo ratione rei male acceptae, sit generalis regula: Omnis qui habet rem ipsam acceptam male, tenetur ipsam restituere, siue bona fide, siue mala habuerit, ver. gra. aliquis emit a latrone equum, quem furatus erat, hic, in cuius potestate est equus, tenetur ipsam restituere domino, absque villo pretio; nam rei male acceptae nullus dominium verum acquirit. Ille dicitur habere rem bona fide, qui existimat esse rem suam, quia nesciebat esse latronem, a quo emit, vel quia se iustum titulum habere rei talis putabat: ille autem simul atque cognoverit non esse suum, tenetur reddere, & si sit in mora, iam est possessor malae fidei. Ille vero dicitur habere mala fide, qui se non habere iustum titulum existimat, vt qui emit a latrone, quem sciebat esse latronem, & rem esse furtiuam. Vterque possessor tam malae quam bonae fidei, si rem ipsam habeat, ratione rei acceptae tenetur restituere, sed cum differentia notanda.

Primo, malae fidei possessor, quocumque modo res pereat, tenetur ad restituendum: vnde qui emit scienter a latrone equum, tenetur restituere domino, siue habeat adhuc equum, siue fucto fuerit ei sublatus, siue vendiderit alicui siue mortuus fuerit. At vero bonae fidei possessor non tenetur rem restituere, si stante bona fide, res ipsa perit: vnde, si, stante bona fide, ab eo forte sublatus est, vel mortuus est, vel venditus tanti, quanti emptus, ad nihil tenetur, quamuis postea sciat fuisse furtiuum: tenetur tamen cum, cui vendidit, seruare indemnem & restituere pretium, si forte ab illo fuerit ablatas, vt domino reddatur. Dico autem, stante bona fide: nam si post bonam fidem acquisiuit malam, quia sciebat rem esse furtiuam necesse suam, & tunc habet rem, non potest vendere, & si vendat, adhuc tenetur restituere. Similiter, si sit mora, quia vult reddere domino, cum possit, quamuis res pereat, semper tenetur ad restitutionem, sicut dictum est de malae fidei possessore. Notandum tamen, quod licet non teneatur restituere rem, quae in bona fide perijt, tenetur tamen reddere quod per illam lucratus est, & habuit, quod non habebat. Vnde, si plura vendidit, tenetur excessum reddere. Et, si ei dono equus datus est, & vendidit, totum reddere tenetur, deductis suis expensis; & satis fit nec habere plus, nec minus quam habebat.

Secun-

Secunda differentia est, malæ fidei possessor non solum tenetur rem restituere, sed totum damnum emergens, & cessans, quod domino euenit ex mora restitutionis: v.g. si quis sciens a latrone equum locationis, & detinuit per dies menses, iste tenetur, non solum equum domino reddere, sed illud etiam, quod dominus lucratus esset illis mensibus, tamen ipsius equi; quamuis iste, qui emit equum otiosum, non tenetur: & si aliquod damnum inde domino euenit, ipsum restituere tenetur. At verò bonæ fidei possessor non tenetur ad hoc, sed solum ad ea, in quibus factus est ditior, id est, ea, quæ habet ultra id, quod habiturus esset, si rem non habuisset: v.g. si talis equum habuisset otiosum, ad nihil tenetur, nisi ad ipsius equi restitutionem: si verò locasset, & lucratus esset, tenetur ad lucrum etiam reddendum, deductis expensis proprijs, ut nullo ex proprijs damnificetur.

Rursus, sit aliud exemplum. Aliquis inuitatus est ad splendidissimum conuiuium, in quo res magni pretij consumpsit tunc, si mala fide accessit, quia sciebat omnia illa esse sua, tenetur restituere quantum consumpsit; si verò bona fide, & postea sciuit esse illa ex furto, solum tenetur reddere quantum lucratus est, id est, quantum ipse consumpsisset ex proprijs, si illa non consumpsisset. Vnde, si non erat conuictus, nisi libram arietis, & libram panis, ad horum valorem tantum tenetur.

Rursus, si iste, qui bona fide emit equum locationis a latrone, ipso utitur, & iter facit eques per mensem, si postea sciuit non esse vere suum, tunc oportet aduertere, an talis homo equum non habuisset, fuisset alium conducturus; si enim non, & pedes iuisset, nisi ut suum habuisset, ad nihil amplius tenetur; si verò alium fuisset conducturus, tenetur reddere quantum ipse alias expendere putarat.

Rursus, qui emit vestem pretiosam vili, bona fide, & post consumptam, constat non fuisse suam, tenetur restituere, quantum ipse in alia veste expendisset, nisi illam emisisset: at mala fidei possessor, tenetur restituere, quantum vestis illa valeret, quando emit eam.

Tertia differentia est, bonæ fidei possessor potest præterire, aut vsucapere rem ipsam; at verò malæ fidei, non potest. Explico; ad lites interimendas, iura concesserunt, ut qui spatio temporis rem haberet, ac si esset sua, licet vere non esset, dominium ipsius acquireret, & hoc in rebus mobilibus dicitur

usucapio, in immobilibus dicitur prescriptio: est autem tempus usucapionis, triennium: in prescriptione est aliquando decennium, aliquando viginti, aliquando triginta anni, ut alias est declarandum. Dico igitur: qui rem bona fide habet, potest usucapere, & prescribere, ut, si post tempus compareat non fuisse suam, ad nihil teneatur; nec ipsam restituere: at verò malæ fidei possessor, nullo potest tempore prescribere.

Quantam differentiam ponit Nauar. cap. 17. num. 9. Bonæ fidei possessor, potest vendenti rem reddere, cum comperit non esse suam; at verò malæ fidei, non; sed domino. Sed hæc differentia nulla est. Nam uterque possessor potest reddere venditori, & recuperare suum pretium. Si autem hoc non posset, tunc reddere domino tenetur, & istam sententiam tenet Alexand. de Ales. 4. part. quæst. 86. art. 5. & Syluest. verb. restitutio, 3. § 7. quamuis aliqui contrarium putent. Vnde potest, qui emit à latrone quacumque fide, reddere latroni emipsum, si potest, ipsum tamen exhortari debet, ut reddat, Sor. lib. 4. quæst. 7. art. 2. dicit aliquem excusari ignorantia iuris, ut quamuis latroni reddat, nec peccet, nec obligetur domino; sed istud ius nullum est: ob id, non est necessaria ignorantia, melius dicendum puto cum Alexan.

Quis restituere teneatur ratione rei benè acceptæ.

CAPITULUM XVII.

Altera radix restitutionis est, res benè accepta à domino, qui in alterius existens potestate, ipsum obligat ad restitutionem. Hæc autem res præcipue quatuor modis habetur, commodatione, locatione, pignoratione, & deposito. Qui igitur rem alterius hæc via habet, tempore statuto completo, reddere tenetur, dummodo tamen illa res non perierit: nisi enim perierit, amplius non tenetur, nisi in quatuor casibus. Primus, quando ex malicia, vel negligentia ipsius habentis perierit: ex malicia quidem, si vendidit, vel eam alienavit: ex negligentia, si non adhibuit diligentiam, quam tenebatur. Ea autem debet esse mediocri, & maior, si pro deposito conseruanda pecuniam accepit; maiorque debet esse diligentia in commodato, quam in deposito, quia illud est in propriam rem: nulla tamen negligentia obligat ad restitutionem,

O o

quæ